

PPD for Vesterålen og Lødingen

Samarbeid og rutiner før henvisning til PP-tjenesten i barnehagen

2025 - 2026

Kjennetegn på høyfrekvente/lavfrekvente vansker, tiltak/tilrettelegging og kartlegging

Forord:

Dette heftet beskriver samarbeid og rutiner før henvisning til PP-tjenesten i barnehagen, samt kjennetegn på høyfrekvente og lavfrekvente vansker, med fokus på tiltak og tilrettelegginger som kan gjøres i barnehagen. Heftet vil også vise til kartlegging der det er naturlig, og som er i tråd med heftet i forhold til kartleggingsverktøy som PPD for Vesterålen og Lødingen har utarbeidet.

Heftet er ett av resultatene fra et arbeidsverksted gjennomført i september 2023, i forbindelse med kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis. På arbeidsverkstedet deltok ressurspersoner fra skoler og barnehager i regionen (Andøy, Bø, Hadsel, Lødingen, Sortland, Øksnes). Det kom da frem et ønske om tydeligere strukturer og rutiner, blant annet i forbindelse med henvisninger til PP-tjenesten.

Kompetanseløftet startet opp i 2021 og har sitt utgangspunkt i Stortingsmelding 6 – Tett på ([Meld. St. 6 \(2019–2020\) - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)), der det i perioden 2020-2024 skal bygges kompetanse i kommuner og fylkeskommuner parallelt med omstillingsarbeidet som foregår i Statped. I løpet av denne perioden skal de som er nærmest barna være i stand til å håndtere de vanligste utfordringsområdene selv. Det vil si de ansatte i barnehage og skole, barnehage- og skoleeiere, samt ansatte i PP-tjenesten.

I dette heftet er det sammenfattet informasjon om høyfrekvente læringsutfordringer og noen lavfrekvente vansker, hva som kjennetegner vanskene og tiltak. For håndtering av de høyfrekvente vanskene i barnehagen er det viktig med informasjon, og forslag til egnede tiltak. Det vises også til relevant kartlegging, i tråd med heftet over kartleggingsverktøy, som også er utarbeidet av PP-tjenesten.

PPD ønsker at heftet skal bidra til at de som arbeider i barnehagen blir tryggere når en skal håndtere de vanligste utfordringsområdene selv, i tråd med kompetanseløftet. Informasjon om de høyfrekvente og lavfrekvente vanskene beskrevet i heftet er i stor grad faglig forankret fra Statped og Utdanningsdirektoratet.

Informasjonen som er gitt kan også være nyttig i drøfting i lavterskelteam, og i forkant av henvisning til PP-tjenesten slik at relevante kartlegginger og tiltak kan prøves ut før en henvisning.

Innholdsfortegnelse

Forord:.....	2
Lavterskelteam/lavterskeltilbud – tidlig innsats	5
Henvisningsrutiner.....	6
Hva skal legges ved ei henvisning til PP-tjenesten	10
Huskeliste ved henvisning og pedagogisk rapport til PP-tjenesten	10
Høyfrekvente vansker – lavfrekvente vansker.....	13
❖ Språkforstyrrelser	13
Tilrettelegging/tiltak for barn med språkforstyrrelser	15
Kartlegging.....	15
❖ Stammering og løpsk tale.....	16
Stammering	16
Løpsk tale	17
❖ Lese- og skriveutvikling.....	18
Tidlig innsats i barnehagen - tiltak.....	18
❖ Syn	19
Inkludering i barnehagen.....	19
Pedagogisk tilrettelegging i barnehagen.....	20
Syn og fysisk tilrettelegging i barnehagen.....	20
❖ Nedsatt hørsel	23
Grader av hørselstap	23
Tilrettelegging/tiltak for barn med nedsatt hørsel	24
❖ Psykososiale vansker	25
❖ Reguleringsvansker	26
Tiltak konsentrasjon og oppmerksomhet (se vedlegg 1)	27
❖ Autismespekterforstyrrelse	28
Tilrettelegging - tiltak	29
Alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK)	31
Tegn-til-tale.....	32
Fremskutt skolestart	33
Utsatt skolestart	33
Overgang barnehage – skole	34
Vedlegg 1 – tiltak konsentrasjon og oppmerksomhet	35
Kilder:.....	37

Om PP-tjenesten for Vesterålen og Lødingen

Pedagogisk – Psykologisk Distriktstjeneste for Vesterålen og Lødingen er et interkommunalt samarbeid mellom kommunene Andøy, Bø, Hadsel, Lødingen, Sortland og Øksnes. PP-tjenesten har kontorer i 3.etasje i Kystnæringscenteret, Sortland sentrum. Her er tjenesten samlokalisert med oppvekstavdelingen for Sortland kommune.

Daglig leder for tjenesten er Kent Nyheim. PPD har videre en merkantilt ansatt og en avdelingsleder, samt ped.psyk rådgivere som arbeider ute i de ulike kommunene, for å følge opp barn og unge i skoler og barnehager.

PPD for Vesterålen og Lødingen tilbyr råd og veiledning til ansatte i barnehagen og til barnehageeiere, man foretar utredning av vansker hos barn i barnehagen, tjenesten gir veiledning til foresatte, samt utarbeider sakkyndige vurderinger. PPD vurderer også henvisninger som gjelder fremskutt skolestart og utsatt skolestart.

Utarbeidelse av sakkyndig vurdering er en lovpålagt oppgave for PP-tjenesten. Det er videre viktig for barnehagene og styrke sin egen handlingskompetanse, for at alle barn skal oppleve trygghet, trivsel, tilhørighet og mestring, og for at barnehagen skal utjevne sosiale forskjeller. Vi har derfor prøvd å sammenfatte informasjon om høyfrekvente vansker og noen lavfrekvente vansker, hva som karakteriserer vanskene og kommet med forslag til tiltak og kartlegging.

For nærmere informasjon om tjenesten viser vi til årsmelding/kvalitetsmelding fra PPD for Vesterålen og Lødingen, som dere vil finne på hjemmesiden [PPDLV \(ppdlv.no\)](http://ppdlv.no).

Lavterskelteam/lavterskeltilbud – tidlig innsats

I regionen vår har flere kommuner opprettet lavterskelteam.

Lavterskelteam innebærer rask og relevant hjelp med fokus på tidlig innsats. I tillegg til målet om tidlig innsats, er det videre også et mål å utvikle barnehagene og styrke kompetansen nært barna.

Nasjonale føringer som ligger til grunn for lavterskeltilbudene er blant annet *Stortingsmelding 6 – Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*, samt *Kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis* – bringe kompetansen nærmere barnet.

Trinn i lavterskeltilbudet kan være:

- Skjema med informasjon
- Observasjon
- Dialog/møte med barnehagen
- Veiledning og tiltak
- Rapport

Omfanget av tilbudet vil variere ut fra hver enkelt sak.

Målet for lavterskeltilbud/lavterskelteam er å komme tidlig inn i saker, og legge til rette for det enkelte barn, blant annet ved å tilby veiledning til barnehagen uten at det foreligger et vedtak om spesialpedagogisk hjelp.

Målgruppen er alle barnehagene i kommunen, samt helsestasjonen dersom barnet ikke går i barnehagen. Dersom foresatte ønsker hjelp fra lavterskeltilbudet kan en ta kontakt med barnehagen, helsestasjonen eller direkte for å opprette kontakt. Her kan det forekomme forskjeller i de ulike kommunene.

Dersom det viser seg at tiltak iverksatt av lavterskeltilbudet ikke er tilstrekkelig, kan rapport etter tiltak benyttes som delgrunnlag for henvisning til PP-tjenesten.

Henvisningsrutiner

Alle saker som skal henvises til PP-tjenesten **skal være drøftet i forkant med rådgiver fra PPD**. Det er et eget felt på henvisningsskjemaet der det skal noteres hvem man har drøftet henvisningen med, og dato for drøftingen.

Dette heftet vil videre gi en pekepinn på hvilke kartlegginger som skal legges ved, i forhold til hvilken vanske. Nedenfor følger punktvis fasene i saksgangen fra når en bekymring oppstår for et barn i barnehagen.

Disse fasene er også beskrevet på Udir sine sider: [Spesialpedagogisk hjelp – saksgang | udir.no](https://udir.no/spesialpedagogisk-hjelp-saksgang)

1. Bekymring

Foresatte, eller andre som kjenner barnet, for eksempel ansatte i barnehagen eller helsesykepleier, er bekymret for utviklingen til barnet. Årsaken kan være at barnet ikke utvikler seg slik man forventer, eller på en annen måte enn andre barn på samme alder.

Årsaker til bekymring kan være at barnet

- har forsinket språkutvikling, eller språkvansker
- har sosiale, eller emosjonelle utfordringer
- ikke utvikler motoriske, eller kognitive evner som forventet

Dette kan være forhold som gjør at barnet kan ha behov for, og rett til, spesialpedagogisk hjelp. Vanligvis er ikke PP-tjenesten koblet inn ennå for å vurdere barnets behov.

2. Henvisning

Når barnehagen, eller foresatte har meldt inn sin bekymring for at et barn har behov for spesialpedagogisk hjelp, sender barnehagen henvisning til PP-tjenesten. Foresatte kan også henvise selv.

3. Samtykke

Det er et krav til samtykke fra foreldrene før det blir skrevet en sakkyndig vurdering, og før det fattes enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp. Dette følger av § 32 første ledd i Barnehageloven, se neste side.

I de tilfellene der foreldrene bor hver for seg er det tilstrekkelig at bostedsforelderen samtykker til at det settes i gang sakkyndig utredning. Når det gjelder samtykke til vedtak om å sette i gang spesialpedagogisk hjelp kreves det samtykke fra begge foreldre, selv om barnet bor fast bare hos den ene.

Hvis foreldrene ikke samtykker, kan ikke PP-tjenesten utarbeide en sakkyndig vurdering av barnets behov, og kommunen kan heller ikke fatte vedtak.

Barnehageloven § 32

Samarbeid med barnets foreldre

Før det blir utarbeidet en sakkyndig vurdering og fattet vedtak om spesialpedagogisk hjelp, skal det innhentes samtykke fra barnets foreldre. Foreldrene har rett til å gjøre seg kjent med innholdet i den sakkyndige vurderingen og til å uttale seg før det fattes vedtak.

4. Sakkyndig vurdering

PP-tjenesten skal utrede barnet, og utarbeide sakkyndig vurdering til kommunen om barnet har behov for spesialpedagogisk hjelp eller ikke.

PP-tjenesten skal involvere foreldrene gjennom hele arbeidet. PP-tjenesten, eller kommunen skal informere foreldrene, slik at de kjenner innholdet i den sakkyndige vurderingen.

Grunnloven § 104 og FNs barnekonvensjon artikkel 3 som omhandler barnets beste skal videre hensyntas i sakkyndig vurdering.

Hvis barnet går i barnehage, skal PP-tjenesten vurdere om barnets behov kan avhjelpes innenfor det ordinære barnehagetilbudet.

Hvis det er aktuelt, bør PP-tjenesten hente inn informasjon fra andre relevante instanser som barnet har vært i kontakt med.

5. Vedtak og klagerett

Når PP-tjenesten har skrevet den sakkyndige vurderingen, sender de den til kommunen. Kommunen/barnehagen skal bruke den sakkyndige vurderingen som et utgangspunkt for å vurdere og avgjøre om barnet har rett til spesialpedagogisk hjelp.

Kommunen/barnehagen skal alltid gi foreldrene mulighet til å uttale seg før de avgjør.

Foreldrene skal samtykke før kommunen/barnehagen fatter enkeltvedtaket og setter i gang spesialpedagogisk hjelp. Foreldrene har ikke plikt til å ta imot spesialpedagogisk hjelp på vegne av sitt barn.

I enkeltvedtaket skal det komme tydelig frem hvilket tilbud barnet skal få, hvor lenge hjelpen skal vare, hvilket timeomfang hjelpen skal ha, hvordan hjelpen skal organiseres og hvilken kompetanse de som gir hjelpen skal ha.

Det er kommunen som er ansvarlig for at enkeltvedtaket sendes til foresatte.

Dersom barnet flytter til en annen kommune, vil vedtaket gjelde fram til tilflytningskommunen har fattet et nytt vedtak i saken, eller at sakkyndig vurdering er utløpt på grunn av dato.

Foreldrene har rett til å klage, både på avslag og på innholdet i vedtaket, saksbehandlingen og på manglende oppfyllelse av enkeltvedtaket. Foreldrene skal sende klagen til kommunen. Statsforvalteren er klageinstans. Det er tre ukers klagerett i henhold til § 28 og 2§ 9 i Forvaltningsloven.

6. Gjennomføring

I enkeltvedtaket står det hvilket tilbud barnet skal få.

Med utgangspunkt i det som står i enkeltvedtaket, kan det være hensiktsmessig at kommunen lager en plan for hjelpen som barnet skal få. I planen kan kommunen beskrive mer utfyllende

- hva hjelpen skal inneholde
- hvordan barnet skal få hjelpen
- hvem som skal gi barnet hjelp
- når og hvor barnet skal få hjelpen

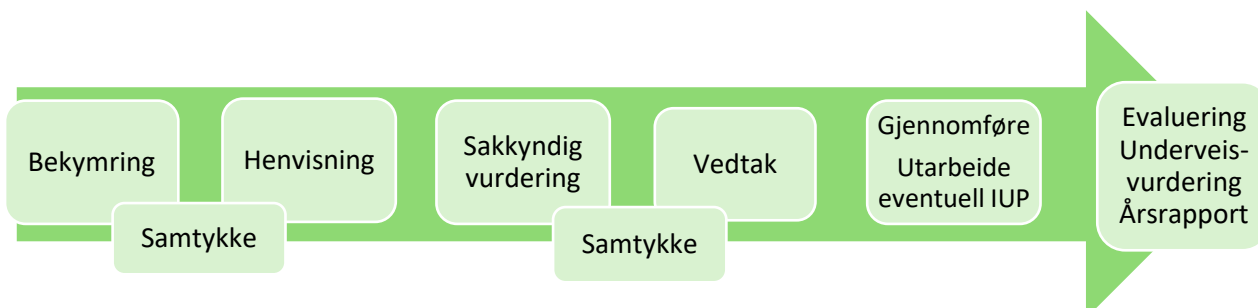
7. Evaluering/årsrapport

Kommunen, eller barnehagen skal evaluere tilbudet barnet får og om barnet fremdeles har behov for spesialpedagogisk hjelp. Hjelpen bør evalueres gjennom hele året.

En gang i året skal foreldrene og kommunen få en skriftlig årsrapport med oversikt over hjelpen barnet har fått, og en vurdering av utviklingen til barnet. Det er den som gjennomfører hjelpen og har løpende kontakt med barnet som skal lage årsrapporten.

Barnets behov og utvikling avgjør om det er behov for ny sakkyndig vurdering og nytt enkeltvedtak. PP-tjenesten må vurdere barnet på nytt når den sakkyndige vurderingen er utløpt, eller kommunen vurderer at barnets behov for spesialpedagogisk hjelp er endret. Foreldrene må samtykke før PP-tjenesten kan vurdere barnet.

Hvis kommunen mener at barnet ikke har behov for spesialpedagogisk hjelp når enkeltvedtaket har gått ut, avslutter de saken ved å ikke fatte et nytt enkeltvedtak. Hvis foreldrene er uenige, og mener at barnet fremdeles har behov for spesialpedagogisk hjelp, kan de kreve at PP-tjenesten vurderer barnet på nytt.

Hovedpunkter i forhold til henvisningsrutiner og rutiner etter mottatt henvisning (for barnehagen)

Hva	Ansvar	Hvordan	Samtykke	Frist
Bekymring for et barn	Ansatte i barnehagen kan melde bekymring internt i barnehagen Ped.leder/styrer formidler til lavterskelteam	Melde til lavterskelteam. Hvis din kommune ikke har lavterskelteam tas bekymringen opp med styrer og foresatte.	Ja, hvis en melder til lavterskelteam	
Kartlegging og utprøving av tiltak	Styrer og ped.leder	Barnehagen kartlegger ut fra bekymring, og i tråd med heftet for kartlegging utarbeidet av PP-tjenesten. Prøve ut tiltak i tråd med vanske/bekymring	Avklare med foresatte om kartlegging og tilrettelegginger/tiltak	
Henvisning til PPD - før utredning	Styrer	Sendes fra foreldre, barnehagen, eller andre Henvisning og pedagogisk rapport Beskrivelse av utprøvde tiltak Kartlegging gjennomført ut fra bekymring Eventuell rapport fra lavterskelteam	Ja – foreldre signerer henvisning	
Sakkyndig vurdering	PPD	Utarbeides av PPD på bakgrunn av henvisning og utredning.	I tråd med barnehageloven § 32 har foreldre rett til å gjøre seg kjent med innholdet i den sakkyndige vurderingen.	
Enkeltvedtak - på bakgrunn av sakkyndig vurdering.	Kommunen har ansvar for å fatte enkeltvedtak. Dette kan delegeres til ledelsen i de kommunale barnehagene, men ikke til private barnehager.	Utarbeidelse av enkeltvedtak i henhold til mal.	Styrer i gjeldende barnehage må innhente samtykke	Innen en mnd. fra mottatt samtykke.
Gjennomføring	Styrer, ped.leder, øvrige ansatte	Med utgangspunkt i enkeltvedtaket legger barnehagen en plan for hjelpen barnet skal få.		Kontinuerlig
Årsrapport	Styrer/spesialpedagog/logoped utarbeider årsrapport	Skriftlig oversikt over den spesialpedagogiske hjelpen barnet har mottatt og en vurdering av barnets utvikling.		Frist er satt hos den enkelte kommune

Hva skal legges ved ei henvisning til PP-tjenesten

1. Henvisning og pedagogisk rapport. Disse finnes tilgjengelig på PPD sine sider:
[Barnehage - Henvisning - PPDVL](#)
2. Tiltak som er prøvd ut må beskrives og hvilken effekt tiltakene har hatt. Det er mulig å notere dette i pedagogisk rapport, eventuelt å legge ved vedlegg.
3. Relevant kartlegging ut fra vanske. Barnehagen kan vurdere type kartlegging ut fra kartleggingsoversikten som er utarbeidet fra PP-tjenesten.
4. Hvis det foreligger rapport fra lavterskelteam legges den også ved henvisningen.

NB! Husk underskrift fra foresatte, pedagogisk leder og styrer/eventuelt stedfortreder for styrer. (Noen kommuner har digital signering).

Huskeliste ved henvisning og pedagogisk rapport til PP-tjenesten

- Er foresattes stemme kommet frem? Oppfordre foresatte til å komme med sin tilbakemelding i skjemaet.
- Det er barnehagen som skal stå som henviser.
- Er punkt 1.-4. fra «Hva skal legges ved ei henvisning til PP-tjenesten» fulgt?

NB! Tenk mottakerbevissthet når dere skriver henvisning til PP-tjenesten. PPD kjenner ikke til barnet og trenger utfyllende opplysninger

Det gjøres videre oppmerksom på at Grunnloven § 104 og FNs barnekonvensjon artikkel 3 bestemmer at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle saker som berører barn.

Samarbeid mellom barnehage og PP-tjenesten

Når et barn er blitt henvist til PP-tjenesten vil det være naturlig med samarbeidsmøter der barnehagen, foresatte og PPD deltar, eventuelt andre samarbeidspartnere hvis det er aktuelt.

Rådgiverne for PPD for Vesterålen og Lødingen er kontaktperson for flere enheter. Det er derfor viktig at det tas kontakt i forkant med kontaktperson for din enhet, for å bli enige om møtetidspunkt for det enkelte barnet. Når PPD og barnehage, eventuelt andre samarbeidspartnere har funnet et tidspunkt som passer for alle parter, kalles foresatte inn.

I forhold til samarbeidsmøter i barnehagen er det barnehagene som er ansvarlige for å kalle inn, lede møtene, samt skrive referat, uavhengig om det er tilbakemelding etter kartlegging, observasjon eller lignende fra PPD sin side.

Det anbefales å ha et punkt på slutten av hvert møte og i referatet som heter *Veien videre* der det noteres hva som skal gjøres og følges opp til neste møte, fra alle parter.

I noen tilfeller setter PP-tjenesten opp egne møter med foresatte. Disse gjennomføres enten i egne lokaler på Sortland, på Teams, eller ved å låne lokaler i den aktuelle kommunen.

Systemarbeid - veiledning og kompetansetiltak i barnehagen

PP-tjenesten har mulighet til systemarbeid i barnehagene. Dette kan være gjennom å delta i lavterskeltilbud eller lignende, samt gjennom kursing, foredrag, eller ved henvisning om systemveiledning/systemarbeid i skolen.

For å sende systemhenvisning til PPD for Vesterålen og Lødingen finnes det henvisningsskjema for denne typen på hjemmesiden til ppdvl.no: [Barnehage - Henvisning - PPDVL](#)

I arbeid med systemsaker i en barnehage vil det være to PP-rådgivere, som arbeider sammen med barnehagen. Det vil være ulike tilnærminger i de ulike sakene ut fra behov, men på generelt grunnlag vil det være behov for observasjon, møter med ansatte i avdelingen(e) og styrer, refleksjonsspørsmål til ansatte, temamøter med ansatte i avdelingen(e)/ledelse. Eventuelt andre metoder, kartlegginger, annet - ut fra det behovet som den enkelte barnehage ytrer i forhold til systemhenvisningen.

Det vil alltid gjennomføres ett oppstartsmøte med de ansatte i avdelingen(e) og ledelsen der en ser på mål for arbeidet, gjennomgang av plan for samarbeid, samt sette av tid til samarbeid.

Barnehage v/Styrer Barnehagens adresse	Dato:
Henvisning til PP-tjenesten – systemarbeid i barnehager	
Alle beskrivelsene leveres som eget vedlegg.	
Beskrivelse av bakgrunn for henvisning:	
<ul style="list-style-type: none">- Beskriv eventuelle utfordringer med å lede gruppen/avdelingen- Beskriv eventuelle utfordrende gruppeprosesser- Hvor lenge har utfordringen vedvart?	
Beskrivelse av tiltak som har vært prøvd ut:	
<ul style="list-style-type: none">- Hvilke tiltak har vært gjort, inne i barnehagen og ute?- Hvilke tilpasninger har de voksne gjort, hvem har vært ansvarlig/involvert i tiltakene?	
Samarbeid med foreldregruppen:	
<ul style="list-style-type: none">- Er foreldre informert om henvisningen?- Beskriv eventuelle utfordringer og/eller styrker i samarbeidet mellom barnehagen og foreldregruppen.	
Hvilke tjenester ønskes?	
Avdeling og læringsmiljøarbeid	
Hjelp til oppfølging av læringsmiljø	☐
Hvilken avdeling og størrelse	☐
Veiledning	☐
Annet	☐
Utfyllende opplysninger om behov for støtte	
Kompetanseheving	
Språk og språkmiljø	☐
Fysisk læringsmiljø	☐
Konsentrasjon/oppmerksomhet	☐
Samspill og lek	☐
Gruppedynamikk	☐
Annet (for eksempel spesifikke diagnoser)	☐
Utfyllende opplysninger om behov for kursing/kompetanseheving	
Saken er drøftet med PPT	
[Navn på aktuell PP-rådgiver]	Dato:
Henvisende instans	
dato/underskrift	
[underskrives av styrer]	

Høyfrekvente vansker – lavfrekvente vansker

Heftet vil videre beskrive de mest høyfrekvente vanskene en kan møte på i barnehagen, samt noen lavfrekvente vansker. Det vil også gis forslag til tiltak for de ulike vanskene, samt forslag til kartlegging hvis det blir behov for å sende henvisning til PP-tjenesten. Kartleggingene som beskrives i dette heftet vil være i tråd med kartleggingsoversikten som er utarbeidet fra PP-tjenesten.

❖ Språkforstyrrelser

Språkforstyrrelser innebærer betydelige og varige vansker med språk fra 4-5 års alder og oppover. For barnet skaper vanskene utfordringer i kommunikasjonen i barnehagen, og i det sosiale livet.

Det er vanlig at barn med språkforstyrrelser kan ha andre vansker som:

- Lese- og skrivevansker/dysleksi
- Sosiale og emosjonelle vansker
- Oppmerksomhetsvansker
- Motoriske vansker
- Taleforstyrrelser

Utviklingsmessige språkforstyrrelser

Når barn strever med språket uten at man vet årsaken til det, blir det kalt utviklingsmessige språkforstyrrelser. Tidligere het det spesifikke språkvansker. Utviklingsmessige språkforstyrrelser er medfødte og oppstår tidlig.

Språkforstyrrelser med klare årsaker

Noen ganger har vanskene klare årsaker og henger sammen med ulike genetiske tilstander, eller diagnoser. Språkforstyrrelsene er da en del av tilstanden, eksempelvis ved autismespekterforstyrrelser, epilepsi, syns- og hørselshemming, Downs syndrom, eller psykisk utviklingshemming.

Selv om språkforstyrrelsene er en del av en tilstand, krever det ofte spesifikke tiltak for å kompensere for de språkutfordringene barnet opplever.

Å være flerspråklig

Å være flerspråklig skaper ikke språkforstyrrelser. Flerspråklige barn med språkforstyrrelser vil gjøre flere feil enn flerspråklige uten språkforstyrrelser, og de vil bruke lengre tid på å lære språk. De vil ha vansker i alle språkene sine, men feilene de gjør, vil ofte være ulike fra språk til språk.

NAFO har nyttige ressurser i forhold til arbeid med flerspråklige barn.

[NAFO – Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring \(oslomet.no\)](http://oslomet.no)

Hvordan kjenner vi igjen og finner ut om språkforstyrrelser

Skal en kunne støtte barn med språkforstyrrelser på en god måte er det viktig å fange opp behovet og sette inn tiltak så tidlig som mulig. Barn med språkforstyrrelser har vansker med flere språklige områder, og kan i tillegg oppleve vansker med sosiale og emosjonelle forhold.

Språklige områder

De språklige områdene omfatter:

- Språklig innhold (semantikk)
- Språklig form (grammatikk, eller fonologi)
- Sosial bruk av språk (pragmatikk)
- Verbal læring og minne

Hvordan vanskene kommer til uttrykk hos den enkelte, avhenger av alder og individuelle forutsetninger. Språkforstyrrelser blir vanligvis synlige i barndommen og holder frem inn i voksen alder. Måten vanskene kommer til uttrykk på, endrer seg, men kjernen er den samme.

Språklig innhold (semantikk)

Barnet kan ha utfordringer med å forstå innholdet i muntlig språk. De kan ofte lete etter ord. Vanskene innebærer gjerne et lite nyansert, eller avgrenset ordforråd.

Språklig form (grammatikk, eller fonologi)

Barnet kan ha utfordringer med å lære grammatikk og vansker med setningsoppbygging, bøyning av ord og orddanning. Grammatiske ferdigheter påvirker også lese- og skriveinnlæringen, både når det gjelder ordavkodning, leseforståelse og staving.

Fonologiske vansker er vansker med å oppfatte, organisere og bruke språklyder. Hos noen fører disse vanskene til uttalefeil, som gjør at det blir vanskelig å forstå hva de sier. Lese- og skrivevansker/dysleksi kan også være en konsekvens av fonologiske vansker.

Sosial bruk av språk (pragmatikk)

Barnet kan ha vansker med å forstå kroppsspråk, mimikk og gester. De kan også ha lave samtaleferdigheter, eller vansker med å konstruere og fortelle historier.

Verbal læring og hukommelse

Barnet kan også ha vansker med å huske språklig informasjon. Dette gjør at de ofte trenger mer tid for å lære assosiasjoner mellom ord og mening, eller for å lære lyder og ord i rett rekkefølge. Dersom barnet er flerspråklig er det sentralt å vite noe om utvikling og erfaringer på alle språk.

Sosiale og emosjonelle forhold

Mange barn og unge med språkforstyrrelser kan streve i lek/samspill med andre barn. De har derfor en økt risiko for å oppleve ensomhet, stress og sosiale problem. Disse kan oppstå i barnehagealder, men de blir gjerne lettere å oppdage etter hvert som barna blir eldre og det sosiale samspillet mer komplekst.

Barn og unge med språkforstyrrelser kan ha utfordringer med:

- Å kunne ta språklige initiativ/kontakt
- Å kunne bruke et språk som passer i situasjonen
- Å samarbeide
- Å følge regler i lek
- Lek/samspill generelt

Tilrettelegging/tiltak for barn med språkforstyrrelser

Barn med språkforstyrrelser har behov for tilrettelegging for å mestre mer i hverdagen, i læringssituasjoner og i sosiale sammenhenger. Tilrettelegging for barn med språkforstyrrelser handler om å skape gode relasjoner, struktur, trygghet og forståelige rammer gjennom hele dagen. Leken er barnas naturlige aktivitet og en viktig arena for språkstimulering, både for å bruke språket, lære nye begreper og kommunisere.

I tillegg er det viktig med tiltak som gjør språket mer tilgjengelig, ved at en:

- Gir korte beskjeder/instruksjoner
- Tilpasser mengden ved språklig aktivitet og læring
- Regulerer taletempoet
- Repeterer og omformulerer informasjon
- Bruker bilder, grafikk
- Gir barnet tid til å prosessere den språklige informasjonen og svare

Individuell tilrettelegging

Barn under opplæringspliktig alder har rett til spesialpedagogisk hjelp dersom de har behov for det. Statped har videre nyttige ressurser om språkforstyrrelser. [Språkforstyrrelser | statped.no](https://statped.no)

Kartlegging

Barnehagen har kompetanse på avdekke språkforstyrrelser, blant annet gjennom observasjon og kartlegging. Ved mistanke om språkforstyrrelser kan man systematisk observere språklige områder, eksempelvis om barnet har et avgrenset ordforråd, eller problemer med å formulere setninger, eller fortelle historier.

Når det gjelder kartlegginger en kan utføre i barnehagen er det flere verktøy som kartlegger språkutvikling, deriblant TRAS, Nya SIT, språkobservasjon/språkløysobservasjon, By barnet opp til dans, Språk 3-6. Også Alle Med kartlegger språkutvikling.

Foreldre som er bekymret for barnet sitt kan videre kontakte barnehagen, deres tanker og bekymringer knyttet til språkutviklingen er noe en bør ta på alvor og lytte til. Erfaringene og observasjonene foresatte har gjort over tid, er viktig informasjon.

PPD kan bidra med kompetanse og rådgivning til barnehage og foresatte. I tillegg til at PPD kan bidra med videre kartlegging av språkforstyrrelsene til barnet. PPD er sakkyndig instans for vurdering om barnet har rett til spesialpedagogisk hjelp.

❖ Stamming og løpsk tale

Stamming og løpsk tale er taleflytvansker. Stamming er å repetere, forlenge og blokkere lyder og småord. Løpsk tale vil si hurtig og utydelig tale.

Stamming og løpsk tale gir vansker med flyt i talen og kommunikasjon med andre kan være utfordrende. Følelsesmessige reaksjoner kan påvirke hvordan vansken arter seg.

Stamming

Stamming starter oftest i alderen to til fem år. Typiske trekk ved tidlig stamming kan være brudd i talen i form av:

- repetisjoner av lyder eller stavinger
(*ba-ba-ba-ball* eller *b-b-b-ball*)
- forlenginger av lyd, staving eller artikulasjonsstilling
(*baaaall*)
- total blokkering av lyd eller luft
(*b....all*)

Ved flere repetisjoner, særlig om de blir hardere eller en registrerer brudd inni ordene, kan det dreie seg om tidlig stamming. Om en observerer at barnet bryter øyekontakt, kaste på hodet, eller tramper med foten samtidig med talebrudd, er det også et tegn på at det kan være stamming. Noen barn er tidlig oppmerksomme på talebrudd, for andre tar det lang tid.

Statped beskriver at forskning viser at foreldre er gode til å vurdere om barnet deres stammer, og bør derfor tas på alvor ved bekymring for barnet si taleflytutvikling. Det er vanlig at stamming varierer mye mellom ulike situasjoner, som i barnehagen og i hjemmet. Stamming kommer og går også ofte i perioder på noen uker, eller måneder, og kan være helt borte for så å komme tilbake. Overvåking av stamminga er derfor viktig.

Et barn må vurderes av logoped ved mistanke om stamming. For å skille mellom naturlig ikke-flytende tale og tidlig stamming vurderer logopeden mengden talebrudd (kvantitet) og type talebrudd (kvalitet). Logopeden vil også hente inn bakgrunnsinformasjon, for å vurdere hvilke tiltak som vil være riktig for barnet.

Om lag 80 prosent slutter å stamme uten hjelp, men vi vet ikke sikkert hvem som slutter å stamme av seg selv, eller hvorfor. Om vi «venter og ser» kan det være vanskeligere å snu utviklinga av både stamminga og mulige reaksjoner i barnet og omgivelsene, enn om vi setter inn tiltak på et tidlig tidspunkt. Tidlig innsats øker sjansene for at stamminga tar slutt.

Tiltak

En skal særlig være oppmerksom på at barnet kan streve med å snakke i situasjoner med opplevd tidspress, eller mange forstyringer. Forslag til tiltak i barnehagen:

- Bruk lavt taletempo og en avslappet talemåte
- Ikke si til barnet at det skal snakke saktere
- Observer i hvilke situasjoner barnet kommuniserer, og legg til rette for slike situasjoner
- Holde fokus på gode kommunikasjonsregler i barnegruppa, ved at en person snakker om gangen.
- Vurder om inndeling i mindre grupper under lek, eller i rutinesituasjoner, som i garderoben, gjør det lettere for barnet å komme til orde
- Voksne må tilrettelegge for barn med stamming slik at de får tilstrekkelig med tid til å uttrykke seg

Gode tiltak i barnehagen kan være med å hindre at stamming utvikler seg til å bli ei funksjonshemming. Hvilke tiltak som er aktuelle må vurderes individuelt, i samarbeid med foreldre og logoped.

Løpsk tale

Statped beskriver at det er vanskelig å stille diagnosen løpsk tale før barnet er cirka 8 år. Det er likevel anbefalt å sette i verk tidlige tiltak om barnet snakker veldig utydelig, uforståelig, raskt og «sluker» ord og stavinger.

Både foreldre og barnehagepersonell kan hjelpe barnet med å rette positiv oppmerksomhet mot egen tale. Kommunikasjon med barnet blir lettere hvis vi møter det på en positiv og konstruktiv måte. Det er videre viktig å være en ærlig tilhører når du ikke forstår hva barnet prøver å si. For eksempel «Nå fikk ikke øret mitt med seg det du sa. Kan du si det på en annen måte, eller vise meg hva du mener?»

❖ Lese- og skriveutvikling

Tidlig innsats i barnehagen - tiltak

Språklige ferdigheter i førskolealder danner grunnlag for senere lese- og skriveutvikling. Barnas språkinnlæring er lettest å påvirke når de er mellom halvannet og tre år. Barnehagen har derfor en unik rolle som forebyggende arena for barn som er i risiko for å utvikle lese- og skrivevansker. Tidlig hjelp er god hjelp.

➤ Høytlesning

Språk- og leseferdighet ved skolestart henger i stor grad sammen med lese-miljøet et barn har vokst opp i. Jo større rolle bøker har i førskolebarnets liv, jo bedre forberedt er barnet på å lære å lese når det begynner på skolen. Start derfor med høytlesning før barnet begynner å snakke, og les for barn hver dag.

➤ Ordforråd

Det er en klar sammenheng mellom ordforråd i førskolealder og leseferdighet senere i livet. Barn som har et begrenset ordforråd før skolestart, er ofte svake lesere gjennom hele grunnskolen. Barn som har et rikt ordforråd øker stadig forspranget til de mer svake leserne. Systematisk arbeid med begrepslæring er derfor god tilrettelegging for barn i risikogruppen.

➤ Språklig bevissthet

Barn som er i risiko for å utvikle lese- og skrivevansker, strever ofte med formsiden i språket. De har for eksempel vansker med å rime, klappe stavelser og lytte ut lyder i ord. Systematisk arbeid med å styrke språklig bevissthet hos barn er derfor svært viktig for å forebygge lese- og skrivevansker.

❖ Syn

Synstap og overgang til barnehage

Statped anbefaler at en forbereder barnehagestarten for blinde og svaksynte barn i god tid. Da er det lettere å legge til rette for trivsel og inkludering.

Barnehagen må tilrettelegge for en god start. Hovedregelen er at barnet skal tilbringe mest mulig tid med andre barn. Noen ganger vil det være behov for å skjerme barnet og ha et eget rom for lek og samvær med voksne og færre barn. Slik blir tilvenningen til barnehagens øvrige aktiviteter mer gradvis.

Bli kjent

Hvis en av barnehagens pedagoger skal ha et spesielt ansvar for å følge opp barnet, bør personene bli kjent med barnet og familien allerede før oppstart.

Oppstartsperiode

Barn med nedsatt syn trenger ekstra tid og hjelp til å gjøre seg kjent og utforske nye miljøer. Det er en fordel hvis barnet starter i barnehagen når det er få barn der, slik at det blir lettere å få oversikt og orientere seg.

Fysisk tilrettelegging

Fysiske omgivelser bør i størst mulig grad tilrettelegges før barnet begynner.

Lydmiljø

Et godt lydmiljø er viktig for barn med synsnedsettelse. Statped anbefaler videre at det er viktig å redusere støy fra lydkilder som kjøkkenmaskiner, ventilasjonsanlegg mm. Det er også en fordel om det finnes et egnet rom der barnet kan trekke seg tilbake og leke skjermet med andre barn.

Statped

Statped tilbyr kartlegging av synsfunksjon, kurs og veiledning. [Les mer om tjenester fra Statped.](#) [NAV Hjelpemiddelsentral](#) kan utrede barnets behov for hjelpemidler i barnehagen.

Inkludering i barnehagen

Et barn med synshemming trenger å få oversikt over omgivelsene i barnehagen. Da er det nødvendig med orden, struktur og en plan for aktivitetene.

Barnet må få lære og leke det samme som seende barn leker.

- Introduser en lekemåte og sett ord på det som skjer
- Ta andre barn gradvis med i leken
- Lær barnet å bruke de samme lekene som seende barn bruker
- Bruk gjerne faste lekegrupper

Barnet må få lære å gjøre det som seende barn gjør.

- Velg aktiviteter ved måltider og garderobe som barnet kan lære å gjøre selv
- Tilrettelegg holdepunkter slik at barnet kan lære å finne frem til aktivitetene

De voksne i barnehagen må sette av tid til samarbeid.

Pedagogisk tilrettelegging i barnehagen

Leker med sterke farger og gode kontraster kan motivere barn som er svaksynte, til å bruke synet aktivt.

Barnehagen må ta hensyn til barnets synsnedsettelse når den velger pedagogisk materiell, som taktile bildebøker, spill og puslespill som er lette å oppfatte med hendene.

Punktskrift

Hvis barnet kommer til å bruke punktskrift i skolealder, bør det bli introdusert for punktskrift i naturlige sammenhenger allerede i barnehagen.

Hjelpemidler

Barnehagen må ha tilgang til hjelpemidler som:

- kan forstørre (f.eks: [lese-forstørrende tv](#), [luper](#), [kikkerter](#), [mobil/nettbrett](#), [datamaskiner](#))
- kan gjengi lyd ([lydbokspiller](#))
- [punktskriftskrivere](#)

Bruke andre sanser

- Det seende oppfatter gjennom synet, må blinde få med seg ved hjelp av andre sanser.
- Svaksynte bruker mange av de samme strategiene som blinde, men må i tillegg lære å utnytte synet sitt på en god måte. Dette krever at det er voksne til stede som kan «synstolke». En synstolk forklarer og formidler hva som skjer, hvem som er hvor og hvordan ting ser ut.

Syn og fysisk tilrettelegging i barnehagen

Det skal være lett å orientere seg i barnehagen. Da er det tryggere å bevege seg når tempoet er høyt. Her er noen tips til hva barnehagen kan gjøre.

Belysning

Finn fram til en belysning som er tilpasset barnets synshemning. Persienner og dimmere for lys er ofte svært nyttige for barn som er svaksynte.

Lysskjerming

Tilrettelegg for lysskjerming, for eksempel av lys fra store vindusflater.

Fargekontraster

Ha tydelige fargekontraster som gjør det lettere å orientere seg. Bruk gode kontraster på trappetrinn, dører, stolper og lekeapparat.

Refleksvester

La voksne ha refleksvester på utendørs slik at de er lette å se.

Faste plasser

Møbler, leker og pedagogisk materiell bør ha faste plasser. Hold orden.

Merking

Bruk punktskrift, merkeknøtter eller opphøyde figurer med varierende overflatestruktur. Merk garderobeplasser, dører, hyller og lekekasser taktilt eller visuelt slik at de blir lettere å finne. Ha matter foran dører.

Ledelinjer

Ledelinjer gjør det lettere å finne fram. De fører barnet til ønsket aktivitet. Et eksempel er tau i håndhøyde som leder fram til lekeapparatene.

Tenk plassering

Gi barnet en garderobeplass som er lett å finne, som nærmest døra, eller i enden av benken. Hvis barnet har egne hyller og skuffer må de få noen som er lette å finne, for eksempel ytterst, innerst, øverst eller nederst.

Statped har en ressurside som heter selvstendighet og mestring i barnehagen. Denne ressursen er laget for barnehagepersonale, foreldre og andre som møter barn med blindhet i alderen 0-6 år.

[Selvstendighet og mestring i barnehagen | statped.no](http://statped.no)

Tiltak for å fremme motorisk utvikling

- Ha det ryddig og oversiktlig på avdelingen, med fast plass til leker og utstyr. Merkelapper på lekekasser bør være tydelige og ha god kontrast – da blir det lettere å finne det man vil ha.
- Tilrettelegging for at barnet kan delta i felles lek, i mindre grupper og på at avgrenset område, for å gi bedre oversikt. Eksempelvis bruk av tepper for å markere lekeområdet.
- Ha variert lekemateriell i sterke farger som gir gode kontraster.
- Oppmuntre og motivere til aktiviteter som fremmer fin- og grovmotorisk utvikling.
- Ha faste sanger, regler og rim om kroppen, som stimulerer til bevegelse. Det bidrar også til forståelse av egen kropp.
- Legg til rette for motorisk og kroppslig herjelek. Dette kan bidra til økt forståelse for egen og andres kropp.

God fysisk tilrettelegging skaper gode betingelser for aktivitet og deltakelse, både ute og inne.

Tiltak for å fremme sosial utvikling

- Gi barnet oversikt over hva som skjer, hvor det skjer og hvilke barn som leker med hva.
- Gi barnet kjennskap til hvordan man leker, slik at de kan bruke det i leken med de andre barna. For eksempel hvordan man holder og stiller en dukke, eller heller «kaffe» i koppen. Øv på ulike aktiviteter som de andre barna er opptatt av, som for eksempel butikklek, hoppe tau eller kaste ball.
- Del inn i mindre lekegrupper for å gi mer ro og oversikt.

- Gi rom for pauser. Det kan være mer energikrevende for et synshemmet barn å få med seg det som skjer, siden de må kompensere for synstapet.
- Personalet kan oppmuntre og være positive til at det er ulike måter å leke på. Barnet kan ha behov for å være tettere oppi ting for å kunne se det, og ha behov for mer nærhet og kroppskontakt.
- Vær bevisst på å være en aktiv voksen i leken, som også kan trekke seg tilbake når barnet er klar til å prøve seg på egenhånd.
- Synstolking i lek kan bidra til å gi bedre oversikt. Vær undrende, og beskriv naturlig det som skjer.
- En kan også synstolke følelser og kroppsspråk, slik at det ikke oppstår unødvendige misforståelser.
- Husk at felles opplevelser er en forutsetning for vennskap og lek.

Tiltak for å fremme språklig utvikling

- Utforsk sammen med barnet mens dere setter ord på det dere ser, kjenner og hører.
- Legg til rette for at barnet kan bruke flere sanser ved å oppmuntre barnet til å undersøke med hendene, lukte og smake. La barnet få se ting på nært hold. Hvis noe er langt borte, kan man gå nærmere. Gi barnet mer tid til å undersøke ting, for eksempel når ting vises eller blir snakket om.
- Unngå unødvendig støy. Husk at barnet er avhengig av å få informasjon gjennom hørselen.
- Legg til rette for varierte erfaringer gjennom daglige gjøremål. Påkledning kan for eksempel bli en verdifull aktivitet hvor barnet får lære om kroppen, preposisjoner som gjennom, oppå og inni, foran og bak. Barnet får beveget seg og de kan også oppleve mestring.
- Gå i dybden på begrepene. Generaliser, kategoriser og bruk gjerne konkrete. Ikke snakk om kasserollen. Vis heller en kasserolle, som noen kaller en gryte mens andre kaller det en panne. Hva brukes den egentlig til? Finnes de i ulik størrelse? Hvorfor det?
- Tilrettelegg for felles opplevelser for hele barnegruppen. Hvis resten av barnegruppen snakker om å kjøpe is fra is-bilen kan personalet legge til rette for at det kan bli en lek i barnehagen.
- Ha et presist språk, som oppå hylla, til høyre for matten, eller bak deg. Unngå å peke og unngå å bruke ord som her, der og sånn. Bruk aktivt navn på den man snakker til i stedet for dere og vi.

Tid og forventninger

Barn med synshemming må få tilstrekkelig tid til å undersøke og utforske. Det tar lenger tid til å få oversikt, eller å forstå hva noe er når man må se det på veldig nært hold, eller oppfatte gjennom berøring. Det kreves også flere repetisjoner enn det man trenger når synet er normalt.

Husk at positive forventninger gir mulighet til mestring. Barn med synshemming trenger de samme forventningene som andre barn, når omgivelsene og aktivitetene er tilrettelagt. Hvis det er vanlig at barna får helle melk i koppen selv, kan dette også forventes av et barn med synshemming. For å klare dette kan man bruke en kopp som står i kontrast, for eksempel en sort, eller rød kopp.

Kilde : Statped

❖ Nedsatt hørsel

Nedsatt hørsel er et samlebegrep for ulike grader av og typer hørselstap, også fullstendig hørselstap. Hørselen er en av de viktigste sansene for å oppdage og lokalisere lyd, oppdage farer, utvikle talespråk og samhandle med andre. Nedsatt hørsel kan påvirke språkutviklingen og utviklingen av sosiale ferdigheter. Dette blir ofte mer synlig når barnet blir eldre, og den fysiske og konkrete leken blir mer abstrakt, og preget av språk og dialog med jevnaldrende. Disse utfordringene kan føre til at barn med nedsatt hørsel kjenner seg ensomme og utenfor.

Hvert barn er forskjellig, og konsekvensene av et hørselstap avhenger av mellom annet:

- Hvor tidlig hørselstapet ble oppdaget
- Hvor raskt barnet får tilpasset høreapparat
- Hvor mye barnet bruker høreapparatet sitt
- Hvordan omgivelsene blir lagt til rette for å være i et godt lyttemiljø
- Hvilken kunnskap og forståelse om hørselstap de som jobber i barnehagen har

Grader av hørselstap

Barn med lett hørselstap

Barn med lett hørselstap kan ha problem med å høre lav tale på avstand. Når den som snakker, er på mer enn en meters avstand, eller når det er bakgrunnsstøy, kan disse barna gå glipp av opptil 10 prosent av det som blir sagt. Det kan skape utfordringer i kommunikasjon og lek.

Barn med moderat hørselstap

Barn med moderat hørselstap går glipp av mesteparten av det som blir sagt, fra en meters avstand. Derfor er språkutviklingen avhengig av at de bruker et tilpasset høreapparat. Et høreapparat hjelper barnet med å oppfatte og skille mellom ulike lyder.

Barn med betydelig hørselstap

Barn med et betydelig hørselstap oppfatter bare tale som er veldig høyt og nært, dersom de ikke har høreapparat, eller annen forsterking. Det gjør at de har problemer med verbal kommunikasjon, særlig i grupper med flere. Oppfølging i barnehagen, og forsterking med høreapparat kan forebygge at barna får forsinket talespråkutvikling. For noen barn er det viktig å få visualisert det norske talespråket. Dette kan eksempelvis skje med munnnavlesning, eller ved at en bruker tegn som støtte til talen.

Barn med alvorlig hørselstap

Barn med alvorlig hørselstap vil ikke utvikle tale spontant dersom hørselstapet oppstod før de fylte ett år. Selv om de får nødvendig forsterking med høreapparat og god oppfølging, kan utviklingen bli forsinket. Med optimal forsterking kan de bli i stand til å oppfatte alle lyder i talen og identifisere lyder i omgivelsene.

Barn som er døve

Barn som er døve, og som ikke har mulighet til høreapparat, eller cochleaimplantat, har tegnspråk som eneste alternativ for språklig utvikling. Det er viktig at de tidlig får tilgang til et språkmiljø for å utvikle tegnspråk naturlig, på samme måte som med talespråk.

Tilrettelegging/tiltak for barn med nedsatt hørsel

De fleste barn med nedsatt hørsel har hjelpemiddel, som prøver å etterligne normal hørselsfunksjon. Likevel vil de aller fleste ha behov for ekstra tilrettelegging og hørselstekniske hjelpemiddel for å oppnå gode nok lytteforhold i barnehagen.

Gode tiltak for barn med nedsatt hørsel handler ofte om å skape et tilgjengelig og godt lyd- og språkmiljø, og om å redusere usikker og anstrengt lytting.

Aktuelle tiltak kan være:

- Utbedring av rom for å sikre tilfredsstillende akustikk og etterklangstid
- Redusere støy med knotter under stoler og myke overflater på bord
- Redusere visuell støy og sikre godt lys, slik at barnet kan bruke synet som informasjonskanal
- Variere gruppeorganisering i lek og arbeidssituasjoner, slik at ikke alt går for seg i stor gruppe.
- Sørge for best mulig tilgang til lyd, visuell oversikt og blikkontakt med den som snakker
- Bruke hjelpemiddel som personlige samtaleforsterkere, mikrofoner og høyttalere i situasjoner der det er relevant, som i samlingsstunder og undervisningssituasjoner
- Skape en god samtalestruktur, der en i gruppa snakker om gangen
- Bruke dag- og ukeplaner for å gjøre hverdagen forutsigbar og oversiktlig
- Visualisere samtaletema og fagstoff
- Gi støtte i lek og samhandling, for å utvikle mestringsstrategier
- Passe på at barnet oppfatter og forstår nye og sentrale begrep og ord
- Sørge for god lytte- og språkstimulering
- Skaffe ansatte grunnleggende og nødvendig kompetanse for å legge til rette for, og undervise barn med nedsatt hørsel

Barn under opplæringspliktig alder har rett til spesialpedagogisk hjelp derom de har behov for det.

❖ Psykososiale vansker

Manglende tilrettelegginger for særlige pedagogiske behov er bare en mulig årsak til psykososiale vansker. Ulike belastninger i miljøet rundt barn og unge kan påvirke barnets psykiske helse og opplevelsen av å passe inn sosialt. Dette kan dreie seg om svikt i relasjonelle forhold, mobbing, endringer i livet eller en kombinasjon av flere årsaker. Dette viser seg gjennom vansker med sosialt samspill, konsentrasjonsvansker, aggresjon, utagering, depresjon eller sosial isolering. Adferdsendringen kan derfor utspille seg lignende som hos et barn med eksekutive vansker, men årsaken vil være ulik.

Tiltak/tilrettelegging

Leken er barnas naturlige aktivitet og sosiale omgangsform. Leken gir gode muligheter for å lære sosiale ferdigheter. Gjennom lek lærer barn å samarbeide, lytte til hverandre, bygge på hverandres innspill, ta hensyn og innrette seg, samtidig som man får bruke sin kreativitet og fantasi. Gi barn veiledning i situasjonen, for å oppleve mestring. Forsterke ønsket atferd.

Barn trenger trygge rammer gjennom gode relasjoner og forutsigbarhet i hverdagen. Med trygge rammer og støtte styrker vi muligheten for at barna kan delta selvstendig i barnehagen, med overskudd til å konsentrere seg, blant annet om det sosiale samspillet. Det blir lettere å rette fokus og konsentrere seg om den aktiviteten som pågår.

- God dagsrytme og dagsplan
- Positiv relasjon til de voksne
- Forutsigbarhet
- Tydelige forventninger i henhold til barnets alder og utviklingsnivå
- Mindre grupper
- Et fåtall av klare felles regler
- Regelhåndhevelse
- Hyppig oppmuntring av positiv atferd

Kilde:

Statped

Førskoleteamet PPD for Vesterålen og Lødingen

❖ Reguleringsvansker

Kontroll- og reguleringsvansker handler blant annet om å tilpasse oppmerksomhet, konsentrasjon, aktivitetsnivå, språk, følelser, motivasjon og å ta i bruk sosiale ferdigheter. Etter hvert som barn utvikler seg, vil barnet få bedre og bedre indre kontroll. Vi snakker da gjerne om selvkontroll, eller evne til selvregulering.

Selvregulering

Evne til selvregulering gjør oss eksempelvis i stand til å styre oppmerksomheten vår mot det vi skal, og ikke mot alle andre inntrykk som til enhver tid er rundt oss. Det handler videre om å konsentrere seg over tid til tross for at det skjer andre ting rundt oss som også kan virke spennende. Det handler om å motivere seg selv når vi skal i gang med noe som er litt kjedelig, eller når interessen for det vi jobber med, begynner å synke. Det handler også om å styre både følelser og temperament når vi opplever motgang og konflikter.

Oppmerksomhetsvansker

Omfatter barn som har utfordringer med å være så konsentrerte, iherdige, arbeidsomme og lyttende som ofte forventes i en barnehagekontekst. Unntaket er hvis barnet står overfor aktiviteter som er fengende, hvor barnet kan fordype seg intenst. Det kan da være vanskelig å avslutte aktiviteten. Oppmerksomhetssvikten ses tydeligst i situasjoner der det er krav om å konsentrere seg over tid. Det blir særlig uttalt når barnet står overfor oppgaver som de synes er ensformige, eller kjedelige.

Aktivitetsnivå

Omfatter barn som er sosialt støyende, er uvanlig bråkete under lek, eller som snakker overdrevet mye. De har ofte høyt tempo, er urolige og kan være «høyt og lavt». Tendensen øker med manglende interesse og kjedsomhet. Dette gjør at de lett får negativ oppmerksomhet fra omgivelsene.

Vansker med impuls kontroll

Omfatter barn som handler uten å tenke seg om, og som synes det er vanskelig å vente og utsette behov/lyster. En annen side ved det å være impulsiv er vansker med å planlegge fremover. Enkelte barn kan være så raske i tanke og handling at omgivelsene ikke rekker å oppfatte intensjonen hos barnet.

Barnet har ofte en overdrevet tiltrekning til situasjoner som gir øyeblikkelig forsterkning. Dette gir seg ofte uttrykk i at barnet befinner seg der hvor ting skjer. De roter seg bort i uheldige situasjoner og får skylden for det som har gått galt. De kan komme i situasjoner som medfører skader og konflikter som et resultat av deres overaktive, impulsive og ofte fryktløse atferdsmønstre.

Sosialt samspill

Omfatter barn som viser liten evne til samspill med andre. De har lett for å misforstå situasjoner, kommer stadig i konflikter og takler/mestrer vanligvis samspillet med jevnaldrende dårlig. De buser ofte inn i leken og tar leker fra de andre barna. I andre situasjoner trekker de seg tilbake, da de ikke mestrer den sosiale konteksten. For en del barn med liten impuls kontroll kan det være vanskelig å handle riktig i sosiale situasjoner, hvor det kreves oversikt både for situasjonen og at man raskt må hente fram fra hukommelsen de ferdighetene som kreves. Mange av disse barna kan likevel være på høyde med de andre barna når det gjelder å vite hva som er rett og galt i en situasjon. Vanskene oppstår først og fremst når de selv står i sentrum av begivenhetene.

Språk og kommunikasjon

Omfatter barn som kan streve med å uttrykke seg, der de kan oppfatte på en konkret og bokstavelig måte, eller misforstå lett, samt utfordringer knyttet til non-verbal kommunikasjon, som handler om å fange opp det usynlige, og om det som ikke sies. Å følge beskjeder og få med seg flere ledd i en instruksjon er utfordrende. En beskjed av gangen fungerer best. Her kan en hjelpe barn ved eksempelvis at beskjeder støttes visuelt, ved bruk av bilder, tegn, inntoning i stemmen til den voksne, kroppsspråk o.l. Utviklingen av evne til meddelelse, kommunikasjon og samspill kan variere mye, i forhold til barns alder og utvikling, og en kan videre se språkutvikling og reguleringsvansker i sammenheng.

* * *

Det er naturlig nok stort sprik i utvikling fungering i barnehagealder. Når vansker med selvregulering vedvarer og gir barnet åpenbare utfordringer, er det viktig å bruke tid på kartlegging, i tillegg til at barnet får utviklingsstøtte gjennom tiltak som gir en bedre fungering for barnet, demper uro og øker mestring.

Det er ulike årsaker til reguleringsvansker. Vi ser det blant annet hos barn med nevroutviklingsforstyrrelser, som for eksempel ADHD og autismspekterforstyrrelser, tilknytningsforstyrrelser, nedsatt kognitiv funksjon.

Når det gjelder høyfrekvente vansker som eksempelvis ADHD, er dette en kartlegging som gjøres over lang tid og det er spesialisthelsetjenesten som utreder diagnostisk. Mange symptomer er like for de ulike vansketilstandene, så det er viktig å følge opp barnet over år. Både med utviklings-støttende tiltak, observasjoner, kartlegging og tett samarbeid. ADHD-diagnoser settes som regel ikke før barn er begynt i skolen.

ADHD (Attention Deficit/Hyperactivity Disorder), er en neurobiologisk utviklingsforstyrrelse med uttalt konsentrasjonssvikt, uro, rastløshet og impulsivitet. De fleste som får en ADHD-diagnose, får denne i tidlig skolealder etter at symptomene har vært til stede noen år.

Tiltak konsentrasjon og oppmerksomhet (se vedlegg 1)

Kilde: Statped
Førskoleteamet PPD for Vesterålen og Lødingen

❖ Autismespekterforstyrrelse

Det er stor variasjon i symptomer og funksjonsevner blant de som har en autismespekterforstyrrelse. Mistanken om at et barn har autisme kan komme tidlig, eller lenger opp i alder.

Når barnet starter i barnehagen **kan** kjennetegnene være at:

- Barnet ikke retter oppmerksomheten mot andre barn, eller voksne er opptatte av i lek og kommunikasjon
- Barnet strever ofte med samspill og dialog
- Barnet har manglende evne til å imitere lyder og gester, som å vinke og klappe
- Noen barn forsøker å beskytte seg mot sterke, eller spesielle sanseintrykk, for eksempel lyd, lys, smak og lukt. Andre oppsøker spesielt sterke sanseintrykk og reagerer ikke på smerte på vanlig måte.

Tegn på at et barn har vansker på det sosiale området **kan** være at:

- Barnet er lite opptatt av andre, og ikke ønsker, eller klarer å leke med andre barn
- Dere ikke klarer å lede barnets oppmerksomhet mot noe de ikke i utgangspunktet er opptatt av
- Barnet ikke reagerer på navnet sitt

Tegn på at et barn har vansker knyttet til språk og kommunikasjon **kan** være at barnet

- Sjelden, eller aldri peker for å gjøre dere oppmerksomme på noe
- Har forsinket, eller manglende talespråkutvikling
- Ikke oppfatter innhold i beskjeder, spesielt beskjeder som blir gitt til hele gruppa

Tegn på at et barn har vansker knyttet til repeterende og stereotyp adferdsmønster **kan** være at barnet:

- Ofte snakker om det samme, eller gjør det samme
- Har vansker med å generalisere kunnskap og ferdigheter fra en situasjon til en lignende situasjon
- Bruker leker på andre måter enn det som er vanlig, som å snurre på hjulet på biler i stedet for å kjøre
- Blir fortvilet ved overganger, eller endring av rutiner

Kjennetegnene kan ha ulik styrke. Hos noen barn er ikke kjennetegnene tydelige før i 2-års alderen, eller senere.

Utredning

Ved mistanke om autisme kan barnehagen med samtykke fra foresatte henvise barnet til PP-tjenesten. Det bør settes i gang universelle tiltak i barnehagen, mens utredningen pågår og diagnose er satt. Selve diagnostiseringen er det spesialisthelsetjenesten som gjennomfører.

Tilrettelegging - tiltak

Barn med autisme driver ikke utviklingen sin selv, på samme måte som andre barn gjør. Læring skjer fortrinnsvis gjennom språk og kommunikasjon, og sosiale erfaringer. Når begge disse områdene er rammet, påvirker det mulighetene for læring. Når barn i tillegg har et begrenset og repeterende mønster av aktiviteter og interesser, er det en stor fare for at de blir værende i aktiviteter som ikke gir dem utvikling, eller at de utvikler kunnskaper og ferdigheter bare innenfor utvalgte og smale områder.

En stor del av den pedagogiske tilretteleggingen handler om å redusere faktorer som hindrer læring.

Støtte i språk og kommunikasjon

Gi barnet tidlig tilgang til kommunikasjonsstøtte. Barn med autisme trenger ofte støtte til å forstå meningen og konteksten i kommunikasjon med andre. Et ord forsvinner i luften med det samme du har sagt det. Et symbol, eller et ordbilde støtter det som blir sagt, og man kan ta seg lengre tid på å oppfatte det. Mange barn med autisme vil også ha behov for alternativ eller supplerende kommunikasjon (ASK). De fleste barn vil ha nytte av at kommunikasjonen blir visualisert, også de som har et godt talespråk.

Struktur, forutsigbarhet og visuell støtte i hverdagen

Autisme gir forståelsesvansker. Barn kan oppleve at de ikke forstår hva som skal skje, eller hva som blir forventet av dem. Det utløser stressreaksjoner som gjør at det er vanskelig å ha overskudd til å lære. De kan også bli opptatt av detaljer fremfor å få med seg helheten som gjør at det er lett å gå glipp av hva som er forventet av dem. For å hjelpe barn med disse utfordringene kan en:

- Bruke visuelle dagsplaner, ukeplaner med skrift og symboler
- Bruke bilde- og symbolstøtte for å forklare handlingskjeder
- La faste aktiviteter ha en fast struktur
- Forberede overganger og rutinebrudd med støtte av tekst og/eller symboler.

Støtte for å lykkes i det sosiale samspillet

Barn med autisme vil trenge hjelp og støtte for å lykkes i samhandling med andre, særlig med jevnaldrende. Det kan for eksempel skje ved at dere forklarer de usynlige reglene i samspillet og leken med de andre.

Redusere sensoriske inntrykk

Opplevelsen av å bli overstimulert av sensoriske inntrykk skaper stress som påvirker hvor mottakelig barnet er for å lære. Tenk gjennom hvordan hverdagen er organisert. Punkter å være oppmerksomme på:

- Støyreducerende tiltak, som kan være alt fra strammere voksenledelse til filtknotter på stolene
- Plassering i forhold til lys og andre synsinntrykk
- Gruppestørrelse
- Muligheter til å ta pause

Bygg læringsaktiviteter på barnets interesser

Kartlegg interessene til barnet. Tenk kreativt rundt hvordan en kan jobbe med barnets mål gjennom aktiviteter som barnet finner mening i. For barn som har autisme kan dette være avgjørende for at de finner motivasjon til å lære nye ting.

Statped

Statped har ressursider i forhold til tilrettelegging og tiltak ved autisme. Statped beskriver at tidlige tiltak kan iverksettes umiddelbart når barnehagen mistenker at et barn kan ha autismspekterforstyrrelse. Ofte handler dette om universelle tiltak som vil være gode tiltak for barn flest, og hvor man ikke har gjort noe galt selv om det skulle vise seg at barnet likevel ikke har en autismspekterforstyrrelse.

Eksempler på tiltak:

- En dagsplan på avdelingen med symboler som viser aktiviteter som skal skje i løpet av dagen
- Deling i mindre grupper i lek, garderobe, samling og måltid
- Lage rolige soner i barnehagen hvor barnet kan trekke seg tilbake når det trenger ro
- Faste voksne som har et spesielt ansvar
- Forberede barnet, tilrettelegge og støtte barnet i overgangssituasjoner
- Forberede rutinebrudd

Overordnede prinsipper for pedagogisk tilrettelegging

- Struktur, oversikt og forutsigbarhet
- Støtte i språk og kommunikasjon
- Støtte for å lykkes i det sosiale samspillet

De tre prinsippene ovenfor er helt avgjørende for at barn og unge med autismspekterforstyrrelser (autisme) skal få utnyttet utviklingspotensialet sitt. Mangel på denne tilretteleggingen vil føre til følelser av kaos, stress og tap av kontroll. Slike følelser er til hinder for læring, både faglig og sosialt. En stor del av den pedagogiske tilretteleggingen handler om å redusere faktorer som hindrer læring.

Alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK)

Å kommunisere på andre måter kalles alternativ og supplerende kommunikasjon, forkortet til ASK.

Alle trenger språk for å utvikle seg. Barn, unge og voksne som helt eller delvis mangler tale, kan ha behov for alternative eller supplerende kommunikasjonsformer for å gjøre seg forstått, eller for selv å forstå. Eksempler på alternativ, eller supplement til talespråk er å benytte håndtegn eller grafiske symboler organisert på ulike måter.

Uavhengig av hvilken kommunikasjonsform som blir benyttet er alle avhengig av å få opplæring. ASK er helt nødvendig for personens språklige, sosiale og faglige utvikling. Noen vil ha behov for kommunikasjonsformer som erstatter talen fullstendig. Dette kalles alternativ kommunikasjon. Andre har behov for kommunikasjonsformer som utvider og støtter utydelig, forsinket eller svak tale. Dette kalles supplerende kommunikasjon. Det er store variasjoner med hensyn til kognitiv og språklig utvikling hos personene som har behov for ASK. Det vil handle om alt fra personer som har liten, eller ingen forståelse for talespråk, til de som har en språklig kompetanse på linje med jevnaldrende, og forstår alt som blir sagt til dem.

Dette betyr at de alternative eller supplerende kommunikasjonsformene har ulik funksjon for den enkelte. Noen er avhengig av ASK både for å utvide, forstå og for å kunne uttrykke seg, mens for andre vil ASK primært ha betydning som en alternativ måte å uttrykke seg på.

ASK er et også betegnelsen på et pedagogisk og tverrfaglig fagområde som rommer kunnskap om hva som skal til for at personer med behov for ASK kan kommunisere best mulig.

Tilrettelegging for barn med behov for ASK krever spesiell kompetanse, både med tanke på pedagogikk og kommunikasjon. Barnehage- og skoleeier har ansvaret for at bemanningen og den samlede kompetansen i virksomheten er tilstrekkelig, slik at krav i lover og forskrifter blir oppfylt.

PP-tjenesten skal bistå i arbeidet med kompetanse- og organisasjonsutvikling for å legge opplæringen bedre til rette for barn med særlige behov. Det betyr at PPD må inneha god nok kompetanse. Statped kan bistå PP-tjenesten med det ASK-faglige hvis PPD søker om bistand.

Les mer om [Lovverk og rettigheter for ASK brukere | statped.no](https://statped.no/lovverk-og-rettigheter-for-ask-brukere)

Statped har videre en e-læringsressurs på sine sider, som handler om å utvikle og støtte opp om kommunikasjon hos mennesker med forsinket eller manglende talespråk.

[E-læring kompetanse i alternativ og supplerende kommunikasjon \(ASK\) | statped.no](https://statped.no/e-laring-kompetanse-i-alternativ-og-supplerende-kommunikasjon-ask)

Tegn-til-tale

Når barn, unge eller voksne av ulike årsaker ikke utvikler et talespråk, har nedsatt hørsel, har et utydelig talespråk eller kommer sent i gang med å snakke, kan tegn-til-tale, støtte læring og utvikling av språklige ferdigheter. Statped beskriver at før en bestemmer seg for å ta i bruk tegn-til-tale, må det vurderes om tegn-til-tale er en egnet kommunikasjonsform. Å være egnet vil si at den som selv skal bruke tegn-til-tale som sin kommunikasjonsform må kunne utforme og bruke tegn i kommunikasjon.

Tegn-til-tale kan være egnet for:

- personer med nedsatt hørsel
- hørende personer med forsinket språkutvikling
- personer uten, eller med et begrenset talespråk

Personer med nedsatt hørsel, som selv bruker tale, vil kunne ha behov for at andre bruker tegn til dem, uten at de selv nødvendigvis bruker tegn tilbake.

For flerspråklige barn, unge eller voksne kan tegn-til-tale fungere som en brobygger mellom flere språk. Hen kan få mulighet til å støtte seg til tegn og til å kommunisere ved å bruke de samme tegnene på ulike arenaer.

Tegn-til-tale e-læring

I e-læringen, som Statped tilbyr, får man en innføring i tegn-til-tale. Tegn-til-tale er en alternativ eller supplerende kommunikasjonsform. Tegn-til-tale kan benyttes av barn, unge eller voksne som har nedsatt hørsel, eller som av andre årsaker har utfordringer knyttet til bruk av tale.

[Tegn-til-tale e-læring | statped.no](https://statped.no)

Fremskutt skolestart

Utgangspunktet er at barn starter i grunnskolen det kalenderåret de fyller 6 år. Dette står i opplæringsloven § 2-1.

Kommunen kan la et barn begynne på skolen det året barnet fyller fem år, hvis foreldrene søker om det eller samtykker, og en sakkyndig vurdering viser at det er forsvarlig. Dette står i opplæringsloven § 2-4.

Bestemmelsen gir ikke en rett til tidligere skolestart, men kommunen kan tilby det. Når kommunen avgjør en søknad om tidlig skolestart, må de fatte et vedtak. Dette vedtaket kan foreldrene klage på. Kommunene i regionen vår har ulik praksis i forhold til hvordan en går frem rundt fremskutt skolestart. Se kommunens egen hjemmeside hvis utsatt skolestart er aktuelt for barn i din barnehage.

Utsatt skolestart

Utgangspunktet er at barn starter i grunnskolen det kalenderåret de fyller 6 år. Dette står i opplæringsloven § 2-1.

Kommunen skal la et barn begynne på skolen det året barnet fyller sju år, dersom foreldrene søker om det eller samtykker, og det etter ei sakkyndig vurdering er tvil om at barnet er kommet langt nok i utviklingen sin til at det bør begynne på skolen det året barnet fyller seks år.

Kommunene i regionen vår har ulik praksis i forhold til hvordan en går frem rundt utsatt skolestart. Se kommunens egen hjemmeside hvis utsatt skolestart er aktuelt for barn i din barnehage.

Opplæringsloven § 2-1

Rett til grunnskoleopplæring

Barn har rett til offentlig grunnskoleopplæring frå det året dei fyller seks år, til dei har avslutta det 10. trinnet.

Opplæringsloven § 2-4

Utsett og tidleg skolestart

Kommunen skal la eit barn byrje på skolen det året barnet fyller sju år, dersom foreldra søkjer om det eller samtykkjer og det etter ei sakkunnig vurdering er tvil om at barnet er komme langt nok i utviklinga si til at det bør byrje på skolen det året barnet fyller seks år.

Kommunen kan la eit barn byrje på skolen det året barnet fyller fem år, dersom foreldra søkjer om det eller samtykkjer og ei sakkunnig vurdering viser at det er forsvarleg.

Overgang barnehage – skole

En trygg og god overgang handler om:

- At skolen er forberedt på hvilke erfaringer barna har med seg fra barnehagen.
- At barn og foreldre opplever overgangen som forutsigbar, og vet hva de kan forvente seg når barnet begynner på skolen og i skolefritidsordningen.
- At det er god dialog som involverer foreldre, barnehage, skole og skolefritidsordning.

I tilfellene der barn ikke går i barnehage våren før skolestart, samt der foresatte ikke har gitt samtykke til å gi ut informasjon til skolen, må skolen invitere foresatte til dialog i forkant av skolestart.

Regelverk og rammebetingelser

Barnehageloven og opplæringsloven slår gjensidig fast at barnehage, skole og skolefritidsordning skal samarbeide til barnets beste.

Barnehageloven § 2 a

Plikt til å samarbeide med skolen om overgangen fra barnehage til skole

Barnehagen skal samarbeide med skolen om barnas overgang fra barnehage til skole og fritidsordning, jf. Opplæringsloven § 4-7 og privatskolelova § 5-5. Samarbeidet skal bidra til at barna får en trygg og god overgang. Barnehagen må ha tillatelse fra barnets foreldre for å utlevere personopplysninger om barnet til skolen.

Opplæringsloven § 4-7

Overgangen frå barnehagen til skole

Kommunen skal sørge for at barna får ein trygg og god overgang frå barnehagen til skolen og skolefritidsordninga.

Barn med særlige behov

For at barn med særlige behov skal oppleve overgangen til skole som trygg og god, kreves det særskilt oppmerksomhet fra skolen. For barn med store tilretteleggingsbehov skal overgang til skole planlegges i god tid, og starte senest høsten siste barnehageår. Det vil alltid være individuelt fokus for barn som har behov for tilrettelegging utover den universelle opplæringen. PPD vil være en naturlig samarbeidspartner hvis barnet er henvist til tjenesten

Vedlegg 1 – tiltak konsentrasjon og oppmerksomhet

I forhold til utfordringer med konsentrasjon og oppmerksomhet er det særlig viktig med god relasjon mellom barnet og den voksne.

- Det er videre viktig å ha gode rutiner i overgangssituasjoner; eksempelvis fra samlingsstund til aktiviteter, fra matstund til lek, fra inne til utetid.
- Bruk av mindre barnegrupper vil være positivt for barn med konsentrasjon- og oppmerksomhetsvansker.
- Den voksne sine kommunikasjonsferdigheter legger grunnlaget for god samhandling med barnet, som gjør det lett for barnet å få med seg hva som forventes.
- Ved utfordringer med igangsetting bør den voksne starte sammen med barnet, ved å gjøre aktiviteter/gjøre mål i fellesskap, for å få barnet i gang.

Tiltakene nedenfor er hentet fra barnehageguiden utarbeidet av ADHD Norge.

Tiltak overfor oppmerksomhetsvansker

- Gi én beskjed om gangen. Gi beskjeder når du har blikk-kontakt med barnet.
- Tilpass aktivitetens omfang, vanskelighetsgrad og lengden på økter i lek, samlingsstund, lesing, bord- og formingsaktiviteter og prosjektarbeid.
- Lag oversiktlige mål.
- Gi ekstra tid til å løse, eller å bli ferdig med oppgavene i leke- og læresituasjoner.
- Bruk ros og oppmuntring aktivt, og følg barnet tett opp.
- Bruk leker, læremidler og metoder som er motiverende å holde på med.
- Forbered barnet på det som skal skje ved å konkretisere med f.eks. dagsplan med bilder.

Tiltak overfor impulsivitet og hyperaktivitet

- Overse avvikende atferd som ikke volder problemer for barnet eller andre.
- Tillat lett grad av uro, som småfikling, kort luftetur eller liten pause, etter avtale.
- La barnet få muligheter for å være fysisk aktivt før stillesittende aktiviteter. Barnet kan trenge hjelp til å omstille seg til en rolig aktivitet/økt etterpå.
- Ha noen tydelige og klare regler som du vet barnet kjenner til og forstår.
- Bruk «learning by doing» - å lære gjennom aktiv handling.
- Skift aktivitet før barnet blir svært urolig.
- Ha et oversiktlig og godt strukturert miljø i barnehagen/avdelingen og ute.
- Reduserer ytre forstyrrelser.
- Unngå situasjoner og aktiviteter som erfaringsmessig forsterker uro og impulsivitet hos barnet.

Tiltak som gjelder motivasjon og humør

- Bruk mye tid på det som barnet mestrer og er god til.
- Ta utgangspunkt i barnets interesser, motivasjon og behov.
- La barnet få velge aktiviteter, og vær opptatt av hva barnet er interessert i.
- Tilby personlig oppfølging når det er mulig.
- Samarbeid med barnet om regler og konsekvenser: forstår barnet hensikten med reglene og konsekvensene? Opplever hun/han disse som nyttige? Har barnet gode forslag til forbedring?
- Konsekvenser må gis raskere og mer umiddelbart enn overfor andre barn.
- Gi rikelig med støtte og oppmuntring og påpek fremgang for barnet.
- Aksepter og ta hensyn til at yteevnen til barnet ofte varierer.
- Avvent situasjoner og kom tilbake til barnet på et senere tidspunkt hvis han/hun «låser» seg, for å unngå unødige konflikter og maktkamper.
- Reduser tidspress og stress.
- Bruk alternative aktiviteter i læringen, slik som praktiske gjøremål.
- Ha forståelse for barnets styrker og funksjonsvansker, frem det positive og hjelp barnet til å unngå å oppfatte seg som lat eller slem

Kilder:

[Spesialpedagogisk hjelp – saksgang | udir.no](#)

[Barnehage - Henvising - PPDVL](#)

[Barnerettighetsvurderinger steg for steg – Barneombudet](#)

[Språkforstyringer | udir.no](#)

[Stamming og løpsk tale | statped.no](#)

[Lese- og skrivevansker | udir.no](#)

[Synsnedsettelse | statped.no](#)

[Nedsett hørsel | udir.no](#)

[Psykososiale vansker | statped.no](#)

[Hva ser du etter? | statped.no](#)

[ADHD Norge's barnehageguide](#)

[ADHD | udir.no](#)

[Autisme | udir.no](#)

[Tilrettelegging og tiltak ved autisme | statped.no](#)

[Lovverk og rettigheter for ASK brukere | statped.no](#)

[Meld. St. 6 \(2019–2020\) - regjeringen.no](#)

[Veilederen Spesialpedagogisk hjelp | udir.no](#)

[Statped | statped.no](#)

[Lov om barnehager \(barnehageloven\) - Lovdata](#)

[Lov om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa \(opplæringslova\) - Lovdata](#)